

ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ COVID-19 ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕНОВАЦІЇ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ

©2020 КОВАЛЬОВА О. В., САМСОНОВА В. В., ГАКАЛ Т. О.

УДК 330.101
JEL: Z32; Z39

Ковальова О. В., Самсонова В. В., Гакал Т. О. Відновлення сільського зеленого туризму в умовах COVID-19 як інструмент реновації аграрної економіки

У статті доводиться, що сучасні глобалізаційні виклики створюють унікальні можливості для відновлення сільського зеленого туризму, окреслюючи перспективи його віднесення до стратегічно важливих секторів розвитку національної економіки за ознаками пріоритетності, стійкості та відповідальності. Проте досягнення таких результатів неможливе без відповідного організаційно-економічного забезпечення розвитку інфраструктури підприємств сільського зеленого туризму, де особливу роль відіграють державні важелі та інструменти, адже через раптове, безпрецедентне падіння попиту сектор подорожей і туризму, потребуватиме, насамперед, фінансових стимулів для підтримки та відновлення. Метою статті є визначення потенціалу відновлення зеленого сільського туризму в умовах COVID-19 як інструменту реновації аграрної економіки. Зазначено, що розвиток нормативно-правового забезпечення активізації господарської діяльності у сфері сільського зеленого туризму є базовою умовою формування правового поля для розбудови даного виду туризму та залучення інвестицій у цю галузь. Визначено основні детермінанти інфраструктурного розвитку сільського зеленого туризму в Україні та запропоновано пріоритетні заходи з розвитку сільського зеленого та гастрономічного туризму на сільських територіях на майбутній період. Визначено, що для активного розвитку сільського зеленого туризму в Україні необхідно: проаналізувати діючу систему залізничного сполучення між містами та адаптувати її відповідно до туристичної карти країни; підвищити рівень відповідальності перевізників за свою діяльність і створити умови для безпечного проїзду територією; проводити ремонт не лише національно важливих доріг, але підтримувати в належному стані й місцеві дороги; підвищити якість дорожньої інфраструктури, сприяти встановленню відповідних знаків про історичні туристичні об'єкти та об'єкти сільського зеленого туризму; підвищити ефективність державного регулювання у даній сфері. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні доцільності імплементації світового досвіду відновлення туристичної галузі, зокрема сільського зеленого туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм, реновація туристичної галузі, аграрна економіка, нормативно-правове забезпечення, державна підтримка відновлення галузевого розвитку.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-155-162>

Рис.: 2. **Бібл.:** 15.

Ковальова Олена Вікторівна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, директор Навчально-наукового інституту неперервної освіти і туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 11, навчальний корпус № 10, кімн. 219, Київ, 03041, Україна)

E-mail: olnkvlv@nubip.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7861-4454>

Самсонова Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, кафедра туризму, готельно-ресторанного бізнесу та консалтингу Національного університету біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 11, навчальний корпус № 10, кімн. 219, Київ, 03041, Україна)

E-mail: samsonova_v@nubip.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2565-2497>

Гакал Тетяна Олександрівна – аспірантка, Херсонський державний аграрний університет (вул. Стрітенська, 23, Херсон, 73006, Україна)

E-mail: gakaltanya@gmail.com

UDC 330.101
JEL: Z32; Z39

Kovalova O. V., Samsonova V. V., Gakal T. O. The Recovery of Rural Green Tourism in COVID-19 Conditions as an Instrument for the Renovation of the Agrarian Economy

The article proves that modern globalization challenges create unique opportunities for the recovery of rural green tourism, outlining the prospects for its attribution to strategically important sectors of the national economy on the grounds of priority, resilience and responsibility. However, achieving such results is impossible without appropriate organizational and economic provision for the development of infrastructure of enterprises of rural green tourism, where the State-based levers and instruments play a special role, because due to the sudden, unprecedented drop in demand, the travel and tourism sector will require, first of all, financial incentives with regard to support and recovery. The article is aimed at determine the potential for the recovery of green rural tourism in the conditions of COVID-19 as an instrument for the renovation of the agrarian economy. It is specified that the development of normative and legal provision for the activation of economic activity in the sphere

of rural green tourism is a basic condition for the formation of a legal framework for the development of this type of tourism and attraction of investments in this industry. The main determinants of infrastructure development of rural green tourism in Ukraine have been identified and priority measures for the development of rural green and gastronomic tourism in rural areas for the future period are proposed. According to the authors, the active development of rural green tourism in Ukraine necessitates the following: carrying out an analysis of the current system of railway communication between cities and adjusting it to the tourist map of the country; increasing the level of responsibility of carriers for their activities and create conditions for safe passage through the territory; to carry out repairs not only of nationally important roads, but to maintain local roads in good condition as well; improving the quality of road infrastructure, with a focus on placing the appropriate identifying signs for both historical tourist sites and objects of rural green tourism; increasing the efficiency of the State regulation in this sphere. Prospects for further research are to determine the feasibility of implementing the world experience of recovering the tourism industry, particularly rural green tourism.

Keywords: rural green tourism, renovation of the tourism industry, agrarian economy, normative and legal provision, the State support for the recovery of sectoral development.

Kovalova Olena V. – D. Sc. (Economics), Senior Research Fellow, Director of the Educational and Scientific Institute of Continuing Education and Tourism of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11 Heroiv Oborony Str., building 10, of. 219, Kyiv, 03041, Ukraine)
E-mail: olnkvlv@nubip.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7861-4454>

Samsonova Viktoriia V. – PhD (Economics), Senior Research Fellow, Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business and Consulting, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11 Heroiv Oborony Str., building 10, of. 219, Kyiv, 03041, Ukraine)

E-mail: samsonova_v@nubip.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2565-2497>

Gakal Tetana O. – Post Graduate Student, Kherson State Agrarian University (23 Stritenska, Kherson, 73006, Ukraine)

E-mail: gakaltanya@gmail.com

Стратегічний розвиток сільського зеленого туризму в контексті антикризової реновації сучасної аграрної економіки характеризується як механізм згладжування соціально-економічних конфліктів сільських територій, забезпечення процесу відродження рекреаційних зон за рахунок стабільного поповнення місцевих і регіональних бюджетів, сприяння диверсифікації економіки регіону та галузей, що обслуговують сферу туризму. Сільський зелений туризм – це, *по-перше*, сфера швидкого обігу капіталу при відносно невеликих капіталовкладеннях; *по-друге*, ефективний засіб використання наявної інфраструктури території; *по-третє*, можливість створення нових робочих місць на місцевому рівні; *по-четверте*, може розвиватися на території міської та сільської поселенської мережі; *по-п'яте*, є сприяючим фактором диверсифікації економіки регіону та галузей, які обслуговують сферу туризму. За словами Генерального секретаря Світової туристичної організації ООН Зураба Пололікашвілі: «Глобальний туризм ніколи ще не діяв так згуртовано, як сьогодні. Це стосується і оцінки наслідків пандемії COVID-19, і вивчення можливостей сприяти відповідальному відновленню туризму на основі кращого з того, що може запропонувати наш сектор: стійкості, інновацій, співпраці та солідарності. ... Ця криза продовжує ставити під загрозу робочі місця та кошти для існування як всередині сектора туризму, так і за його межами» [1].

Проблеми розвитку сільського зеленого туризму як драйвера вітчизняної аграрної економіки в сучасних умовах поширення пандемії COVID-19 досліджують: Ніколюк О. [3; 9], Хаустова В. [3; 7], Петрів І. [3], Полякова О. Ю [7], Гришова І. Ю. [8; 9], Шабатура Т. С. [8; 9], Яковенко А. О. [10], Грищенко І. М. [11] та ін. Сучасні глобалізаційні виклики створюють унікальні можливості для відновлення сільського зеленого туризму, окреслюючи перспективи його віднесення до стратегічно важливих секторів розвитку національної економіки за ознаками пріоритетності, стійкості та відповідальності. Проте досягнення таких результатів неможливе без відповідного організаційно-економічного забезпечення розвитку інфраструктури підприємств сільського зеленого туризму, де особливу роль, на нашу думку, відіграють державні важелі та інструменти, адже через раптове, безпрецедентне падіння попиту сектор подорожей і туризму, насамперед, потребуватиме фінансових стимулів для підтримки та відновлення.

Мета статті – визначити напрямки відновлення зеленого сільського туризму в умовах COVID-19 як інструменту реновації аграрної економіки.

Віокремимо та більш детально розглянемо базові детермінанти інфраструктурного розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Враховуючи інформацію *рис. 1*, конкре-

тизуємо основні напрямки розвитку інфраструктури сільського зеленого туризму в Україні.

1. Підвищення якості інституційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в країні. Розвиток нормативно-правового забезпечення активізації господарської діяльності у сфері сільського зеленого туризму є базовою умовою формування правового поля для розбудови даного виду туризму та залучення інвестицій у цю галузь. На сьогодні в Україні, незважаючи на численні спроби та проекти, відсутній рамковий закон у даній сфері. Експерти наголошують, що основна проблема в означенні пов'язана з тим, що ця діяльність за характером її здійснення є доволі різноплановою. Так, завдячуючи в популяризації цього виду туристичної діяльності серед мешканців сільських територій слід вважати відсутність визначення сільського зеленого туризму на законодавчому рівні, неусвідомлення ними різниці між різними видами туристичної діяльності. Через це даний вид туризму самими мешканцями сільських територій розцінюється лише як високоприбуткова комерційна діяльність.

Враховуючи окреслене, варто підкреслити наявність значних особливостей ведення бізнесу у сфері сільського зеленого туризму, які варто враховувати при формуванні законодавчої бази його розвитку. Питання формування законодавчого підґрунтя для розвитку такого виду туризму

має свою тривалу історію. У 2000 р. було розроблено проект Закону «Про сільський екотуризм», а у 2003 р. – проект Закону «Про сільський та сільський зелений туризм» [14]. Проте ці нормативні акти не були прийняті. Також окремими професійними об'єднаннями був розроблений проект Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність» [13]. Однак, незважаючи на численні проекти нормативних актів, сфера розвитку сільського зеленого туризму залишається в Україні неврегульованою. Це частково унеможливає її державну підтримку, створює складнощі щодо цільового направлення бюджетних коштів для підтримки окремих суб'єктів господарської діяльності у цій сфері.

Проте вся сфера державного регулювання туристичної галузі постійно перебуває у трансформаційних процесах. За часи незалежності нашої країни вже змінилося багато моделей здійснення такого регулювання. Так, після тривалої інституційної підготовки Постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1162 було створено Державне агентство розвитку туризму [15]. Серед інших завдань цього агентства варто виділити такі, що стосуються розвитку туристичної інфраструктури, зокрема у сфері сільського зеленого туризму:

- ✦ розроблення програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури;

Рис. 1. Основні детермінанти інфраструктурного розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Джерело: складено на основі узагальнення [2–10].

- ✦ залучення в установленому порядку до надання суб'єктам туристичної діяльності методичної, консультативної та іншої допомоги;
- ✦ організація створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сфері [15].

Отже, враховуючи основні положення даної Постанови та відповідні нормативно-правові акти, що регламентують розвиток підприємств туристичної галузі, ряд науковців відмічають, що до підвищення якості функціонування туристичного сектора національної економіки з боку держави, у т. ч. сільського зеленого туризму, варто віднести таке:

- ✦ означення заходів регулювання на рівні місцевих, регіональних і національних виконавчих органів державної влади, а також організація необхідних умов для активізації підприємництва у сфері сільського зеленого туризму;
- ✦ заснування відповідних структурних служб, діяльність яких буде спрямована на розгляд і вирішення проблем розвитку підприємств сільського зеленого туризму;
- ✦ удосконалення взаємовідносин сільських громад, представників органів місцевої влади та підприємців сфери сільського зеленого туризму;
- ✦ заснування туристично-консалтингових центрів;
- ✦ залучення діючих професійних організацій, асоціацій та об'єднань для розробки нормативно-правових актів у даній сфері, навчання майбутніх підприємців особливостям надання послуг у сфері сільського зеленого туризму;
- ✦ розробка заходів виокремлення потенційно можливих туристичних кластерів розвитку внутрішнього туризму, створення дорожньої карти забезпечення розвитку необхідної інфраструктури у таких регіонах [5; 8];
- ✦ створення відповідної консультаційно-інформаційної платформи для ознайомлення залучених до туристичної діяльності суб'єктів про особливості здійснення бізнесу в такій сфері (реєстрація бізнесу, ведення обліку, сплата податків та зборів тощо).

Зазначимо, що у 2017 р. Міністерством аграрної політики та продовольства України було затверджено план заходів щодо розвитку сільського зеленого та гастрономічного туризму на сільських територіях на період до 2020 року. Проте більшість заходів залишилися лише декларованими, проте не виконаними. Базові завдання у цій сфері наведено на *рис. 2*.

Таким чином, більшість з окреслених заходів є досить декларативними, і значна їх кількість не були реалізованими протягом означеного періоду. Це лише підтверджує важливість та актуальність формування в країні відповідного законодавчого забезпечення розвитку сільського зеленого туризму.

2. Активізація використання інформаційних технологій. Розвиток сфери туризму сьогодні безпосередньо залежить від рівня впровадження нових інформаційних інновацій. Використання таких технологій дає можливість туристичним підприємствам підвищувати власну конкурентоспроможність у даній сфері, а саме:

- ✦ підвищувати кількість клієнтів через рекламу власного бізнесу в мережі Інтернет;
- ✦ створювати сторінки в соціальних мережах і використовувати їх потенціал для просування туристичного продукту;
- ✦ проходити онлайн-тренінги для підвищення власних знань підприємців про особливості ведення бізнесу у сфері сільського зеленого туризму [7; 9; 11];
- ✦ залучати молодь для відпочинку, тому що ця група клієнтів не володіє значними фінансовими ресурсами, і відпочинок у сільській місцевості для них є гарною можливістю провести час подалі від міського життя; також ці споживачі туристичних послуг активніше використовують сучасні гаджети, швидше знаходять інформацію про можливості відпочинку, більше фотографуються та розміщують фотографії в соціальних мережах, що також привертає увагу до такого виду відпочинку;
- ✦ обмінюватися думками та досвідом між окремими власниками сільських садиб;
- ✦ відкривати доступ до інформації про зарубіжний досвід організації сільського зеленого туризму, особливості його здійснення, враховуючи досить значну історію такого відпочинку у провідних європейських країнах тощо.

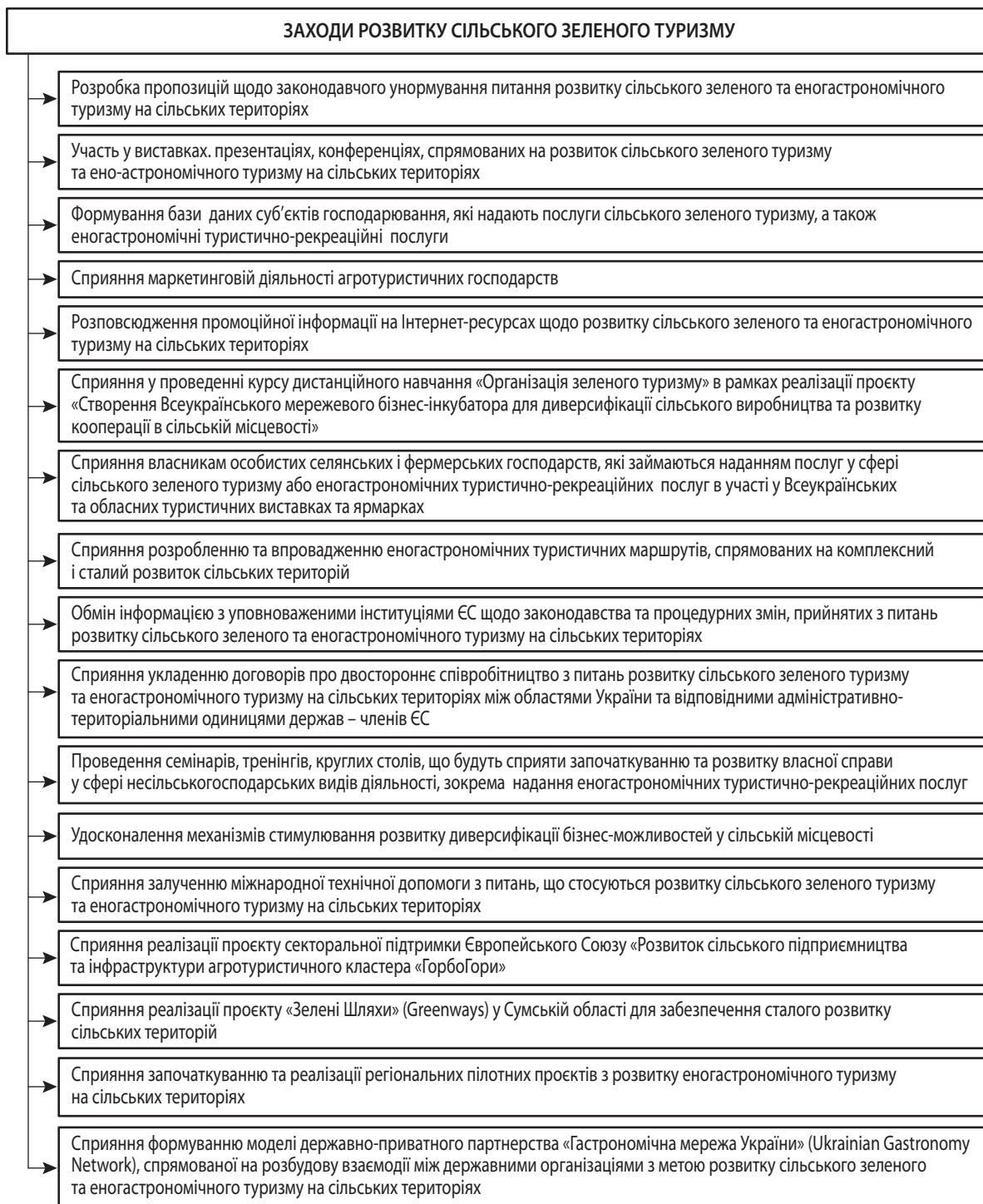

Рис. 2. Перелік заходів розвитку сільського зеленого та гастрономічного туризму на сільських територіях на період до 2020 р.

Джерело: складено на основі узагальнення [6–10].

Ефективність виробництва друкованої рекламної продукції для популяризації відпочинку в сільській місцевості на сьогодні у експертів вже викликає сумніви. Проте активний розвиток Інтернет-ресурсів, можливостей продажу відповідних послуг онлайн відкриває широкі можливості як для створення позитивного іміджу даного бізнесу, так і для підвищення кількості споживачів.

З ауважимо, що ситуація, яка склалася в туристичному бізнесі сьогодні через пандемію COVID-19, сприяє розвитку внутрішнього та сільського зеленого туризму, і саме активне використання інформаційних технологій не вимагає від власників даного бізнесу значних інвестицій для популяризації такого типу відпочинку та залучення нових клієнтів.

Наразі для забезпечення сталого розвитку сфери сільського зеленого туризму, враховуючи негативну дію світової економічної кризи, необхідно створювати відповідні соціальні мережі з метою рекламування туристичного бізнесу серед усього населення не тільки України, а й інших держав. Залучати до налагодження та розвитку цих мереж популярних блогерів, які будуть створювати відповідні рекламні ролики, тим самим популяризувати вітчизняну сферу сільського зеленого туризму [10; 11].

Зауважимо, що для підтримки інтересу до туристичних місць та відвідування окремих туристичних об'єктів у деяких країнах почали пропонувати віртуальний туризм. Так, наприклад, у Греції, в соціальних мережах існує спеціальна вебсторінка, що містить інформацію про відомі атракції, ознайомитися з якими можна в будь-якому місці, де є необхідне обладнання. Для українських підприємців, що надають послуги у сфері сільського зеленого туризму, можливо, створення професійних подібних відео є складним для реалізації та вимагає значних фінансових ресурсів. Проте можна самостійно зробити такі віртуальні екскурсії та розміщувати їх у соціальних мережах. Експерти зазначають, що сьогодні як ніколи важливо робити контент, який зближить підприємців і бренд з майбутніми клієнтами. Наприклад, доцільно розказати, які умови відпочинку пропонуються, скільки це коштуватиме, що є навколо.

3. Розвиток транспортної інфраструктури. Транспортне сполучення є важливою складовою розвитку всієї туристичної індустрії у світі та невід'ємною її частиною. Фактично між цими двома системами існує тісний, взаємообумовлений та взаємовигідний зв'язок. Туристична галузь не може розвиватися без активного функціонування транспортної сфери, збільшення авіарейсів, удосконалення залізничного та автобусного сполучення. Своєю чергою, туристи забезпечують активний розвиток транспорту в усьому світі, створюючи значний попит на перевезення.

Якщо аналізувати розвиток внутрішнього туризму в країнах, то значною мірою його функціонування також залежить від транспортного сполучення, яке в цілому визначає доступність туристичних об'єктів для споживачів відповідних послуг. Так склалося, що в Україні внутрішні туристичні перевезення здійснюються автобусами та залізницею. Проте якщо говорити

про залізничне сполучення, то воно існує далеко не всюди, і навіть не всі обласні центри в країні з'єднанні залізничним транспортом. Таким чином, у багатьох випадках автобус або автомобіль залишаються єдиними способами проїзду до необхідних туристичних об'єктів. Звичайно, така ситуація не сприяє розвитку внутрішнього туризму.

Зауважимо, що транспортне сполучення вагому роль відіграє і в розвитку сільського зеленого туризму, особливо враховуючи віддаленість розміщення туристичних об'єктів у даній сфері. Невеличкі міста та села України в переважній більшості випадків забезпечуються автобусним сполученням, яке є більш локальним транспортом. Отже, якщо туристи не мають автомобіля, їм можуть знадобитися декілька пересадок для того, щоб добратися до бажаного туристичного об'єкта. Це, звісно, впливає на бажання здійснювати такі подорожі. Звичайно, якщо туристичний об'єкт знаходиться недалеко від міста, то питання транспорту вирішити простіше.

Актуальними для нашої країни залишаються також питання забезпечення безпеки перевезення пасажирів, забезпечення їх страховкою. Наприклад, показовим є досвід Китаю, який, враховуючи колосальний потенціал розвитку внутрішнього туризму, планує сьогодні активно його освоювати, зважаючи на наслідки світової пандемії та складно прогнозований процес відновлення міжнародного туризму. Після перенесеної вірусної пандемії, яка нанесла тяжкий удар по аграрному виробництву та економіці країни в цілому, Китай повертається до звичного життя та має на меті відновити та наростити внутрішні туристичні потоки, що сприятиме активності та піднесенню малого та середнього бізнесу в туристичній сфері (екскурсійній, ресторанній, сувенірній, готельній та в інших супутніх сімейних бізнесах), відновлення швидкісного сполучення між провінціями, наповнення дохідної частини державного бюджету та бюджетів провінцій [8; 12].

Таким чином, у Китаї планують активізувати господарську діяльність в даній сфері туризму. При цьому керівництвом цілком усвідомлюється той факт, що без створення ефективної діючої системи транспортного сполучення між різними територіями країни цього досягти неможливо. Основною ланкою інфраструктури Китаю, на якій базується розвиток депресивних чи віддалених територій, стратегічний розви-

ток внутрішніх торговельних шляхів, підвищення попиту та внутрішнього споживання та інші стратегічні державні пріоритети, є швидкісне залізничне сполучення, що отримало світове визнання завдяки своїм характеристикам: інноваційності, відмінному сервісу, доступності для населення, високої якості та вантажообороту, продуманій логістиці, екологічності тощо. Відповідно, створена транспортна інфраструктура дає змогу переміщуватися великій кількості населення між різними регіонами, відвідувати різні селища та невеликі міста, підвищує їх спроможність здійснювати власний відпочинок у сільській місцевості.

Таким чином, для активного розвитку сільського зеленого туризму в Україні необхідно:

- 1) проаналізувати діючу систему залізничного сполучення між містами та адаптувати її відповідно до туристичної карти країни. Наприклад, історичне місто Чернігів сьогодні має залізничне сполучення лише з Києвом і декількома окремими обласними центрами, оскільки через регіональний центр проходять потяги з Республіки Білорусь. Для здійснення мандрівки з інших територій України туристу необхідно доїхати до Києва, а звідти автобусом до Чернігова, а вже потім – до самого туристичного об'єкта в сільській місцевості. Така ситуація, звісно, є несприятливою для розвитку такого виду туризму;
- 2) підвищити рівень відповідальності перевізників за свою діяльність та створити умови для безпечного проїзду територією, особливо на автобусному транспорті;
- 3) проводити ремонт не лише національно важливих доріг, але й підтримувати в належному стані й місцеві дороги. Ця умова є також дійсно важливою, особливо для розвитку сільського зеленого туризму. Як зазначають експерти, в Україні «ремонтують переважно великі траси, всеукраїнські та обласні. А цікаві туристам об'єкти часто знаходяться в сільській місцевості, і доїхати до них буває дуже складно. Такі речі відлякують людей, особливо гостей з-за кордону. Тому нам потрібно вдосконалювати інфраструктуру локальних доріг» [11];
- 4) підвищити якість дорожньої інфраструктури, сприяти встановленню відповідних

знаків про історичні туристичні об'єкти та об'єкти сільського зеленого туризму вздовж доріг різного значення та ін.

4. Підвищення ефективності державного регулювання у даній сфері. Впровадження окреслених заходів, звичайно, можливо реалізувати лише через створення в країні ефективної системи державного регулювання туристичної галузі, у т. ч. і сфери сільського зеленого туризму. Зауважимо, що сьогодні окреслений вид туризму розвивається, незважаючи на свої переваги для розбудови сільських територій, фактично за рахунок власних коштів, без належної підтримки держави.

Отже, врахування можливостей для господарської діяльності, що виникли в даній сфері у результаті дії світової глобальної кризи, є важливою складовою забезпечення активної розбудови цієї галузі. Також оцінка базових тенденцій, що відбуваються загалом у розвитку внутрішнього туризму в країні та у функціонуванні сільського господарства є невід'ємними складовими активізації діяльності підприємств сільського зеленого туризму в Україні. Проте впровадження визначених заходів вимагає також розробки стратегії їх реалізації. Існує також потреба у формуванні нових прикладних засад планування власного розвитку суб'єктами господарювання в межах зазначеного виду туризму. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Пололикашвили З. Объединиться, чтобы действовать: возобновление туризма дает надежду миллионам людей. URL: <https://www.unwto.org/ru/covid-19-tourisms-restart-brings-hope-for-millions>
2. Ковальова О. В. Інноваційний інструментарій структурної політики управління розвитком аграрного сектору економіки. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 2. С. 99–108. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.02.11>
3. Ніколюк О., Хаустова В., Петрів І. Державне регулювання розвитку сільського зеленого туризму в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 5. С. 119–127. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.12>
4. Самсонова В. В. Особливості сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2015. Вип. 211. Ч. 1. С. 151–157.

5. Інтерактивна консалтингова система для сільського туризму : монографія / авт. кол. : Кальна-Дубінюк Т. П., Рогоза К. Г., Самсонова В. В. та ін. Київ, 2019. 135 с.
 6. Ковальова О. В. Державні орієнтири реалізації інноваційних провайдерів структурної політики аграрного сектора економіки України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 6. С. 159–166. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-159-166>
 7. Полякова О. Ю., Хаустова В. Є. Аналіз тенденцій розвитку сільських територій та агропромислового комплексу у країнах ЄС і Україні. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 39–54. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-39-54>
 8. Gryshova I. Yu., Shabatura T. S., Nikoliuk O. V. State Regulation of Ecotourism in the Context of European Experience. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 1. С. 126–136. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.01.13>
 9. Shabatura T. S., Nikoliuk O. V., Gryshova I. Yu. Benchmarking as an innovative tool for the financial activity of the rural green tourism enterprises. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 80–88. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003080>
 10. Yakovenko A. O., Gakal T. O. Infrastructural support for the development of domestic green tourism enterprises. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 65–71. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003065>
 11. Грищенко І. М. Аналіз державної політики у сфері розвитку сільських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.1.2>
 12. Управлінські інновації: соціально-економічний аспект : монографія / авт. кол. : В. С. Куйбіда, О. М. Петроє, Л. І. Федулова та ін. Київ : НАДУ, 2019. 304 с.
 13. Проект Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність». URL: <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9>
 14. Проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» від 23.10.2003 р. № 4299. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5
 15. Положення про Державне агентство розвитку туризму України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-n#Text>
- REFERENCES**
- Gryshova, I. Yu., Shabatura, T. S., and Nikoliuk, O. V. "State Regulation of Ecotourism in the Context of European Experience". *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 1 (2020): 126-136. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.01.13>
- Hryshchenko, I. M. "Analiz derzhavnoi polityky u sferi rozvytku silskykh terytorii" [Analysis of State Policy in the Field of Rural Development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 1 (2019). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.1.2>
- Kalna-Dubiniuk, T. P. et al. *Interaktyvna konsal'tynhova sistema dlia sil'skoho turyzmu* [Interactive Consulting System for Rural Tourism]. Kyiv, 2019.
- Kovalyova, O. V. "Derzhavni oryentiry realizatsii innovatsiynykh provaideryv strukturalnoi polityky ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy" [State Benchmarks for the Implementation of Innovative Providers of the Structural Policy of the Agrarian Sector of the Ukrainian Economy]. *Biznes Inform*, no. 6 (2020): 159-166. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-159-166>
- Kovalyova, O. V. "Innovatsiyni instrumentarii strukturalnoi polityky upravlinnia rozvytkom ahrarnoho sektoru ekonomiky" [Innovative Tools for Structural Policy Management for Agricultural Sector Development]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 2 (2020): 99-108. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.02.11>
- Kuibida, V. S. et al. *Upravlinski innovatsii: sotsialno-ekonomichnyi aspekt* [Management Innovations: Socio-economic Aspect]. Kyiv: NADU, 2019. [Legal Act of Ukraine] (2003). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-n#Text>
- [Legal Act of Ukraine]. <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9>
- Nikoliuk, O., Khaustova, V., and Petriv, I. "Derzhavne rehuliuвання rozvytku sil'skoho zelenoho turyzmu v Ukraini v umovakh pandemii COVID-19" [State Regulation of Rural Green Tourism Development in Ukraine in the Conditions of the COVID-19 Pandemic]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 5 (2020): 119-127. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.12>
- Poliakova, O. Yu., and Khaustova, V. Ye. "Analiz tendentsii rozvytku silskykh terytorii ta ahropromyslovoho kompleksu u krainakh YeS i Ukraini" [Analysis of Trends in the Development of Rural Areas and the Agro-Industrial Complex in EU Countries and Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2020): 39-54. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-39-54>
- Pololikashvili, Z. "Obedinitsya, chtoby deystvovat: vozobnovleniye turizma dayet nadezhdu millionam lyudey" [Unite to Act: Relaunching Tourism Brings Hope to Millions]. <https://www.unwto.org/ru/covid-19-tourisms-restart-brings-hope-for-millions>
- Samsonova, V. V. "Osoblyvosti sertyfikatsii posluh u sferi sil'skoho zelenoho turyzmu" [Features of Certification of Services in the Field of Rural Green Tourism]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya «Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes»*, vol. 1, no. 211 (2015): 151-157.
- Shabatura, T. S., Nikoliuk, O. V., and Gryshova, I. Yu. "Benchmarking as an innovative tool for the financial activity of the rural green tourism enterprises". *Ekonomika APK*, no. 3 (2020): 80-88. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003080>
- Yakovenko, A. O., and Gakal, T. O. "Infrastructural support for the development of domestic green tourism enterprises". *Ekonomika APK*, no. 3 (2020): 65-71. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003065>